סדר הקערה

קערת ליל הסדר - כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י בספרו "חיים לראש" - היא כעין המזבח ומרומז הדבר בפסוק בתהלים (כו, ו): "ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך".

המילה: "מזבחך" היא ראשי תיבות: מצה ומרור, זרוע, ביצה, חרוסת, כרפס.

קדש ורחץ

יש שביארו את סימני הסדר באופן של לימוד מוסר:

"קדש ורחץ" - אומר הקדוש ברוך הוא לאדם אם מבקש אתה "להתקדש" קיים תחילה: "ורחץ", עליך לשמור על נקיון כפיך, וכמו שכתוב בתהילים (פרק כד): "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב" וגו', וכמו שנאמר עוד בתהילים (פרק כו): "ארחץ בנקיון כפי".

"כרפס יחץ" - ממשיך הקדוש ברוך הוא ואומר לאדם: גם אם אינך עשיר, ועל שלחנך אין עולים מעדני בשר ודגים אלא רק מעט "כרפס" - ירקות

פשוטים, קיים בהם "יחץ", דהיינו חלק את אשר לך עם העניים אשר אפילו מעט זה אין להם.

"מגיד רחצה" - אין די בכך שתשמור על נקיון כפיך אלא עליך להגיד וללמד דרך חיים זו גם לבני ביתך שגם הם ירחצו בנקיון כפיהם.

"מוציא מצה" - "מצה" יש לפרשה גם באופן של "מריבה" וכמו שכתוב בישעיהו (פרק נח): "הן לריב ומצה תצומו". מריבה זו עליך לסלק ולהוציא מתוך ביתך כליל.

"מרור כורך שלחן עורך" - אף אם ימיך כרוכים בצרות ובמרורים עליך לקיים את ההלכה על בוריה כפי שנתבאר ב"שלחן ערוך" הקפד על כל סעיף וסעיף כעל קוצו של יו"ד.

"צפון ברך" - את הקדוש ברוך הוא ה"צפון" ונסתר מעין כל עליך ל"ברך" בכל עת ובכל שעה.

"הלל נרצה" - אדם כזה אשר חייו מרורים ועם כל זה מברך ומ"הלל" את הקדוש ברוך הוא אין "נרצה" גדול מזה!

שישים וארבע מצוות בלילה אחד!

שמועה נפלאה מביא **הגאון רבי שלמה ברעוודא שליט"א:**

"שמעתי בשם איש צדיק תמים ירא א-לוקים, הר"ר יוסף שלמה זצ"ל, מלפנים מלמד בעיר מיר בפולניא, שהוא שמע מפי הגה"צ מוהר"ר אלחנן וואסרמאן זצ"ל הי"ד, שיש לו במסורת שהגר"א ז"ל מוילנא אמר, שבליל פסח ישנן שישים וארבע מצוות, כולל מצוות דאורייתא ודרבנן (וכן כל ברכה נחשבת למצוה)!

"ליל שמורים" (בענייני ליל פסח, מהגר"ש ברעוודא שליט"א) — עמוד סו

לכך עושים אנו סימנים לעבדות שהיינו בה. אך, ויוציאנו ה' אלוקינו משם, לכן עושים אנו גם סימני חירות, כיון שעתה אנו בני חורין.

18. **סיפור יציאת מצרים.** ראיתי לעורר ולהעיר, שצריך לדעת, שעיקר מצוות סיפור יציאת מצרים, הוא הסיפור על השיעבוד והניסים שנעשו בארץ מצרים, הן בשעת השיעבוד, והן לכשהתחילה הגאולה בשליחות משה ואהרן, ומשם ואילך, כל הדברים המפורשים בתורה ובדברי חז"ל, וכן ההתבוננות בהלכות פסח, מצה ומרור כדלהלן.

אמנם בכל הפלפולים והערות שאומרים בנוסח ההגדה, שאין משתמע ואין גלמד מהם עניין השיעבוד והגאולה, ואף לא הלכות פסח מצה ומרור, אין יוצאין בזה כלל ידי מצוות סיפור יציאת מצרים.

ואף שגדולי ישראל אמרו פירושים רבים בנוסח ההגדה, אפשר ורצוי לפלפל בפירושים אלו בחוה"מ וביו"ט, שהרי גם גדולי ישראל לא **כתבו** את ההגדה ופירושיה בלילה זה. אך בלילה זה המצווה היא לספר לבנים את סיפור יציאת מצרים עצמו. וז"ל הרמב"ם [הל' חו"מ פ"ז ה"ב]: "כיצד [מצוות הסיפור], אם היה הבן קטן או טיפש אומר לו בני, כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו, או כמו עבד זה. ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים וניסים שנעשו לנו..." ע"כ. ומצוות הלילה היא "למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם". ושאר חידו"ת שיש בנוסח ההגדה, אין מקומם כאן בלילה זה, כי אם במשך שאר יו"ט, וכתוה"מ.

ואמנם, כפי שנתבאר, גם בלימוד הלכות קרבן פסח מצה ומרור יוצאים ידי המצווה בלילה זה, כמו שנאמר בתוספתא בפרק בחרא דפסחים.

ובאמת צריך ביאור מדוע יוצאים ידי מצוות סיפור יציאת מצרים על ידי לימוד הלכות פסח מצה ומרור.

ונראה שהטעם כזה הוא, מאחר שמצוות "והגדת לבנך", לא נאמרה אלא "כעבור זה", לא אמרתי אלא כשעה שפסח מצה ומרור מונחים לפניך. (והרי לכך צריך לומר בלילה זה פסח, מצה ומרור, וכל שלא אמר לא יצא ידי חובתו), לכך, כחלק ממצוות הסיפור, נכלל בו גם הלכות הפסח, משום שכעבור המצוות הללו נגאלנו ממצרים.

מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים:

(הסבא) ענין ספור יציאת מצרים. כמו הגרעין אשר הוא הולך וחוזר מהקודם אל המאוחר. שמתחילה צמח עד שנעשה בפועל פירות. ואח"כ נשאר מהם בכח. היינו הגרעינים, ומהם נעשה שוב בפועל פירות, וחוזר חלילה. כן הוא ענין המצוה של ספור יציאת מצרים. מתחילה השינו האבות ידיעת השם ית' בשכלם והכרתם בפועל. ואחר כך רצה הקב"ה להשריש הידיעה הזאת בכל זרע יעקב, אשר על כן הוציאם ממצרים בפרסום גדול, ונזרע ידיעת אלקות בלבם, אשר הוא ממש כזריעה בארץ. כנאמר (דברים ד, לט) "וידעת היום והשבות אל לבבך". פי' הזרע אותם כקרקע הלב. כי בלא זריעה בארץ, היינו הלב, אין הגרעין יכול להוציא פירות בפועל. ואז היתה הידיעה בחוש, ועשתה פירות הרבה. "כי ראתה שפחה בים וכו'". וברבות הימים נשכחת הידיעה מהחוש, ולא נשארת אלא רק ידיעה לבד ולא זרועה בלב, ואינו יכול כבר להוציא פירות בפועל, על כי אינו כבר אלא רק בבחינת גרעין. וצריך תמיד לחזור ולחשוב כזה, כדי שעל ידי כך לאט לאט ישתרש בלב הגרעין היבש הנ"ל, ואחר כך שוב יוציא פירות לפועל. וכן חוזר הדבר חלילה, האב אשר הוא הולך וחוזר מהקודם אל המאוחר. שמתחילה צמח עד שנעשה בפועל פירות. ואח"כ נשאר מהם בכח. היינו הגרעינים, ומהם נעשה שוב בפועל פירות, וחוזר חלילה. כן הוא ענין המצוה של ספור יציאת מצרים. מתחילה השינו האבות ידיעת השם ית' בשכלם והכרתם בפועל. ואחר כך רצה הקב"ה להשריש הידיעה הזאת בכל זרע יעקב, אשר על כן הוציאם ממצרים בפרסום גדול, ונזרע ידיעת אלקות בלבם, אשר הוא ממש כזריעה בארץ. כנאמר (דברים ד, לט) "וידעת היום והשבות אל לבבך". פי' הזרע אותם כקרקע הלב. כי בלא זריעה בארץ, היינו הלב, אין הגרעין יכול להוציא פירות בפועל. ואז היתה הידיעה בחוש, ועשתה פירות הרבה. "כי ראתה שפחה בים וכו'". וברבות הימים נשכחת הידיעה מהחוש, ולא נשארת אלא רק ידיעה לבד ולא זרועה בלב, ואינו יכול כבר להוציא פירות בפועל, על כי אינו כבר אלא רק בבחינת גרעין. וצריך תמיד לחזור ולחשוב כזה, כדי שעל ידי כך לאט לאט ישתרש בלב הגרעין היבש הנ"ל, ואחר כך שוב יוציא פירות לפועל. וכן חוזר הדבר חלילה, האב

הסיפור — לא הכשר מצוה, אלא מצוה בפני עצמה!

וכך התבארו הדברים על ידי הגאון רבי יהושע אייזיק שפירא, בעל "עמק יהושע":

לכאורה היה מקום לחקור: האם סיפור יציאת מצרים היא מצוה בפני עצמה, או שמא רק הכשר והכנה למצוות פסח, מצה ומרור, כדי שיידע על שום מה הם?

ואף לענייננו, אם הדין היה שכאשר האדם כבר יודע מה עניינם של הפסח והמצה והמרור שוב אינו צריך לעסוק בסיפור יציאת מצרים, הרי היה ברור שהסיפור אינו מצוה בפני עצמה אלא רק הכשר והכנה למצוה, ועל הכנה לא שייך לומר "וכל המרבה הרי זה משובח", אלא כל שהושלמה ההכנה — די בכך.

ועל כך אומר בעל ההגדה: "ואפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים", כי הסיפור כשלעצמו הוא מצוה ולא רק הכשר מצוה, וממילא "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח".

ובעל ההגדה מוסיף ראייה נפלאה למסקנתו: "מעשה ברבי אליעזר וכו' וביניהם גם רבי אלעזר בן עזריה, הסובר שזמן אכילת מצה הוא עד חצות, ובכל זאת סיפרו החכמים והוא ביניהם ביציאת מצרים עד עמוד השחר, ואם כן לא יתכן לומר שהסיפור הוא רק הכנה והכשר למצות אכילת מצה, שהרי סיפרו גם לאחר שעבר זמן אכילת מצה!

"עמק יהושע" — חלק ב', סימן יא

מצות כוס ראשון מארבע כוסות

מדוע תיקנו דוקא ד' כוסות יין

ידוע שארבע כוסות הן כנגד ארבע לשונות של גאולה, "והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי" (שמות ו', ו') הכתובים ביציאת מצרים. וכבר שאלו מדוע תיקנו לעומתם בוקא ארבע כוסות יין, ולא ארבע מצות, או ארבע פירות. בגמרא מבואר שיינותיהם היו חזקים והיו שתגרו צדעיהם מפסח ועד עצרת מחמת שתיית הד' כוסות, ומדוע לא תיקנו שיצאו ידי חובה כהנחת ארבעה אגוזים, והיו שואלים גם עליהם "מה נשתנה", ומסבירים לתינוקות שהם כנגד ארבעה לשונות של גאולה.

והסביר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שבאמת אין התקנה לציון ארבע לשונות של גאולה, שנכפלה במלים נרדפות ומתחלפות. אלא ארבע לשונות הללו הם ארבעה סוגים של גאולה והצלה, שכל אחד מהם גדול ומרומם מקודמו. "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" זו הצלה אחת, מקושי השעבוד. ואחר כך "והצלתי אתכם מעבודתם" זו גאולה נוספת מכל שעבוד, ושמחה נוספת על פריקת עולם מעל צוארנו. ואחר כך "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים, הרי כאן שמחה נוספת על שהוציאנו מארץ מצרים. ויתר על כן "ולקחתי אתכם לי לעם", שזכינו שלקחנו לחלקו והיינו לעמו וצאן מרעיתו.

ולפיכך תיקנו דוקא ארבע כוסות יין, ולא ארבע מצות או ארבעה פירות. דהנה בפירות, האדם נהנה מהאגוז הראשון יותר מאשר מהאגוז השני, ואולי יהנה מהם בשוה, אבל ודאי שלא יהנה מהשני יותר. והשלישי ככר הופך להרגל, והרביעי לנטל. ובודאי שאינו מוסיף שמחה. מה שאין כן יין, שכל כוס וכוס מוסיפה שמחה. שהרי יין ישמח לבב אנוש, וכל כוס מוכפלת השמחה יותר (כפ"ש בכתובות ס"ה ע"א). והרי זה ממש כנגד ארבע לשונות של גאולה, שכל אחד הוסיף יותר שמחה.

(**ולפי** זה, יש עדיפות בשתייה יין המשמח על שתייה מיץ ענבים גרידא, והיה מערב יין במיץ הענבים).

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל סיפר, שכילדותו הלך עם אביו הגרחי"ל זצ"ל בחג הפסח לכותל המערבי, ואביו הציגו לפני הגרי"ח זוננפעלד זצ"ל. שאלו הגרי"ח זצ"ל: האם שאלת את הד' קושיות, וענה: הן, הוסיף ושאלו: ומה ענה לך אבא על השאלה מדוע מטבילין שתי פעמים?!...

וכשסיפר זאת, הוסיף ואמר: אמנם האב ענה על כל ארבע הקושיות תירוץ אחד, האמור ליישב הכל: "עבדים היינו לפרעה במצרים", אבל אם הבן פיקח צריך הוא לשוב ולשאול היאך מחיישבות בכך כל הקושיות. שהרי למעשה צריך היה האב להסביר מעצמו כל זאת דבר דבור על אופניו, אבל הואיל ובהרצאת דברים גרידא נקלטים הדברים בשטחיות, לפיכך תיקנו שייעשו על ידי המחשת הדברים בשינויים השונים ובדרך של שאלה ותשובה. ומאליו יובן שלא השאלה עיקר אלא התשובה.

ועל כן חייב האב שיסביר לבנו: "עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו ה' אלקינו משם", ולפיכך תבין את תשובות ארבע שאלותיך:

מצה אוכלים אנו, כי בחיפזון הוציאנו ה' ממצרים ולא יכולנו להתמהמה, ואבותינו אפו עוגות מצות, שלא הספיק בצקם לחפוח ולהחמיץ.

מרור אוכלים אנו, כי המצרים מררו את חיינו.

מסובין אנו בלילה זה, להראות בו דרך חירות.

הָשַׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין

נשאלת השאלה: אם "השתא הכא", אם השנה נמצאים אנו בגלות המרה - כיצד יכולים אנו לשמוח?

והתשובה ברורה: ע"י שנתבונן בעתיד, ב"לשנה הבאה בני חורין" - הרי שכבר מעתה נתמלא שמחה!

ומכאן נלמד, עד כמה בכוחה של ההתבוננות לפעול בלב האדם, איך וכיצד צריך האדם להעמיק חשוב ולהתבונן, להמחיש לעצמו את העתיד הוודאי - כהווה קיים לנגד עיניו!!

וזו יסוד עבודת ההתבוננות - בציור מוחשי!

וכבר נודע מאמר ביהמ"ד דקעלם, מה בין צדיק לרשע? - ציור! שהצדיק יצליח לצייר לעצמו האחרית - והתגבר, והרשע שלא צייר לעצמו - נשאר רשע.

וזה פשוט, כי אם יצייר האדם לעצמו יום המות, ובעיניו יראה עצמו תחת הטלית, וכאילו באוזניו שומע את ההספדים וכו', באותה דרגה אשר הוכחנו לעיל, ודאי שלא יחטא!!

ועלינו לדעת כי כח ההתבוננות נתון הוא בלב האדם, וכל אחד לפי כוחו - יכול להתבונן, ולהציל עצמו, והכל תלוי ברצון!

בפרשה שלישית של ק"ש, קורין אנו את הפסוק "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה', ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם וגו', למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים לאלקיכם".

הנה התורה אומרת לאדם: הסתכל בציצית - ואז תזכר בכל המצוות, ותקיים את כולם. ואיך הציצית מזכירה את המצוות? כבר אמרו בגמ' (סוטה יז): שתכלת דומה לים, וים לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד.

ואם תתמה, איך החוט תכלת יזכיר ללבי את כל החשבון הארוך הנ"ל, דדומה... והדומה...? היאך כל הדמיון, התלוי אחד מעל חבירו, יתקפל בתוך החוט, עד שאחשוב שאני רואה את כסא הכבוד, וכבר אזכר?

לזה סומכת התורה ומקדימה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם למען תזכרו וגו'", וכעין דברי הח"ח, שאם תרצה לדעת איך מגיעים ל"למען תזכרו", תדע מקודם את ה"ולא תתורו"!!

כלומר: רמז גדול רמזה לנו התורה, והפכה את השאלה הנ"ל על פיה, שהרי אמרו חז"ל, ונפסק בשו"ע (אהע"ז כא), שאסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה התלויים בכביסה, אם מכירה, שמא יבא לידי הרהור. נו... וכי כאן מאן דהוא שואל שאלות, שאין זה רק דומה, ודומה לדומה...? כאן כל אחד מבין את ההלכה האוסרת! ולמה אפוא על הציצית אנחנו כן שואלים?!

ואולם מה שמטבילין שתי פעמים, זו באמת קושיא חזקה, וכבר שאלו כן בגמרא (פסחים ק"י ע"ב), ויש בזה שני טעמים. הטעם הראשון משום "הכירא", כדי לעוררך לשאול על השינויים שבלילה זה, ומתוך שאלתך נגיע לסיפור יציאת מצרים. אבל בחרו בהיכר זה דוקא מפני שהטיבול הוא דרך חירות ועושר: העני אוכל פיתו במלח ואין לו במה להטבילה, ואילו העשיר גם כשמביאים לפניו בשר ומטעמים, מביאים לו עימם מיני טיבולים כגון חרדל וכדומה.

זה טעם הטיבול הראשון של הכרפס. ולענין טיבול המרור בחרוסת, בפשטות נאמרו בו כמה טעמים, כדי לבטל את הסם שבמרור, וגם כי עביותה של החרוסת מזכיר את הטיט שעבדנו בו במצרים, כמוזכר בגמרא (פסחים קט"ז ע"א), ועוד יש בזה סודות נעלמים.

אמנם יש לחובת ההסבה טעם נוסף. דרשו חז"ל (שמו"ר כ, יח): ויסב אלהים את העם מכאן אמרו רבותינו, אפי' עני שבישראל לא יאכל עד שיסב שכך עשה להם הקב"ה שנאמר ויסב אלהים. ע"כ דברי המדרש. ואם כן, זכר לאוחה הסבה, מסובים גם אנחנו בלילה זה. וכבר הביא הכעל הטורים את דברי חז"ל אלו על הפסוק הנ"ל.

וצריך ביאור, מדוע היו צריכים בני ישראל בהיותם בורחים מפני פרעה ומצרים, לשבת ולהסב על השולחן. ולכאורה אין להם בזה חפץ עכשיו, כשבורחים ממצרים מעבידיהם. כי כל מגמתם באותה העת היתה רק להנצל ממצרים, ולהגיע לארץ ישראל כמהירות המירבית.

גם קשה שהרי מפורש במקרא מהו הטעם שהסב ה' את העם, והוא, כדי שבראותם מלחמה לא יתנו לב לחזור למצרים. כמש"כ "ויסב וגו' פן ינחם העם בראותם מלחמה, ושבו מצרימה". ומדוע א"כ, הוציאו חז"ל את המקרא מידי פשוטו, ודרשו שה' הסיבם וישבו מסובים על השולחן.

ונראה בזה, שהנה, האבן עזרא (שמות יד, יג) הקשה, מדוע לא נלחמו בני ישראל עם המצריים שרדפו אחריהם, והרי מספרם של בני ישראל היה רב ביותר, כשש מאות אלף רגלי הגברים, יוצאי צבא, לבד מטף. ומדוע לא פנו בני ישראל לאחוריהם להלחם עם המצריים.

ותירץ האבן עזרא, שהיות שעד עתה היו בני ישראל עבדים, היתה טבועה בנפשם הרגשת עבדות, ולא היו מסוגלים לערוך מלחמה אל מול המצריים - האדונים שלהם לשעבר, כי עבד, אשר בנפשו טבועה הרגשת עבדות, איננו מסוגל - נפשית - לערוך מלחמה עם אדוניו לשעבר, ע"כ, יע"ש בדבריו.

ולפי זה יש לבאר משמעות המקרא, שבאמת גם לדרשת חז"ל, לא יצא המקרא מידי פשוטו, שה' האריך את הדרך לישראל וסובב להם הדרך כדי שלא ינחמו בראותם מלחמה ויתנו לב לשוב למצרים.

אך זה עצמו, שהעיד המקרא, שאם היו רואים מלחמה, היו נבהלים מפניה ונותנים לב לשוב למצרים, דבר זה עצמו היה, משום שהיתה טבועה בנפשם הרגשת "עבדות".

ואז באותו הפרק הסיבם ה' - הושיבם מסובים, והיינו שהתחיל להטביע בנפשם הרגשת "בני חורין", אם ממש על ידי שהושיבם מסובים על השולחן כדרך בני חורין, ואם על ידי שהטביע בנפשם הרגשת בני חורין, "כאילו" יושבין היו סביב השולחן מסובים, כדרך בני חורין.

ולכך, מצווים אנו לאכול בלילה זה בהסבה, שנרגיש בעצמנו בני חורין ועל ידי ההסבה זכר להרגשת בני חורין תטבע גם בנו הרגשת בני חורין (- שהרי מטעם זה שלא היתה טבועה בנו הרגשת בני חורין, לכך היסב ה' את הדרך כי לא היו מסוגלים לערוך מלחמה כנ"ל).

מגלין את המצות

טעם כיסוי וגילוי המצות

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הורה, שראוי לכל אחד לידע ולהבין דיני ליל הסדר והנהגותיו ולהבין את אשר לפניו, ולא יעשה כסומא בארובה אחר הכתוב בהגדה: מכסין המצות, מגלין המצות, ושוב מכסין ומגלין - אלא יבין שבעצם צריכות המצות להיות מגולות בשעת אמירת ההגדה, כי הם "לחם עוני", לחם שעונים עליו דברים הרבה (שו"ע סימן תע"ג ס"ז ברמ"א, וכמ"ב שם). אלא שכשני אופנים מכסים את המצות: בשעה שנוטל ומגביה את הכוס יש לכסות המצות, מכיון שהפת קודמת ליין אינו בדין שתהיה מגולה כשנוטלים היין לפניה, וכשם שמכסים בשבת את הפת בשעת הקידוש (עיין בסימן רע"א ס"ט וכמ"ב ס"ק מ"א) - ולפיכך בשעת הקידוש, וכן באמירת "והיא שעמדה", "לפיכך אנחנו חייבים להורות" וברכת "אשר גאלנו", שאז מגביהים הכוס, מכסים המצות. והאופן השני לפני אמירת "מה נשתנה", שאמרו בגמרא שמסלקין השולחן כדי לעורר את הילדים לתמוה, והיינו שבזמנם היו אוכלים בשולחנות קטנים שהיו מובאים ומסולקים, ובזמננו שהשולחנות גדולים מכסים את המצות במקום לסלק השולחן, כדי שהילדים יחמהו שזה עתה חצו המצה, ובמקום להתכונן לסעודה מכסים המצות. אבל לאחר "מה נשתנה" מגלים המצות, כדי לומר עליהן את ההגדה.

ואפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו

יש להתבונן ולהעמיק בנסים בכל יום ויום

גם אדם שיודע את כל השתלשלות המאורעות שהיו ביצי"מ, עליו להחיות אצלו את הדברים כל שנה מחדש.

נקודה זו נוגעת לא רק לסיפור יצי"מ, אלא גם לחלקים אחרים בעבודת השם.

הסבא מקלם רבי שמחה זיסל זיו (בחכמה ומוסר ח"א אות פג) חמה, מדוע דברים שהתחנכנו בהם בילדותנו; שיש אלקים בורא שמים וארץ וכי הוא משגיח על כל ברואיו, סיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף וכד' - דברים מופלאים ביותר, בכל זאת אין אנו מתפעלים מהם?

פשר הדבר - אומר הסבא מקלם - הוא מפני ששמענו את הדברים הללו לראשונה בילדותנו כששכלנו היה חלוש, והידיעה וההבנה היתה ב'דעת קלישתא' - ואותה ידיעה חלשה וקלושה נעשתה חלק מאתנו, וכל ימי חיינו אנו מתהלכים עם אותה תפיסה!

בפעם הראשונה שהאדם לומד "בראשית ברא אלקים" הוא בגיל חמש, בשנה שלאחר מכן הוא שוב לומד זאת - והדבר לא חידוש בעיניו - הוא כבר יודע את זה. כלומר הוא מייחס את הידיעה הזאת למה שהוא למד בשנה שעברה. וכך גם בגיל עשר, הוא לומד שוב את הדברים - ושוב אין הוא רואה בהם חידוש - הוא יודע אותם כבר מגיל חמש! וכך גם בגיל עשרים ובגיל ארבעים - ידיעתו מחייחסת לידיעתו הראשונה בגיל חמש!

ובאמת, אילו האדם היה נברא כמו אדם הראשון בקומתו ובצביונו, פיקח ובעל שכל של אדם בן עשרים, הוא לא היה מחזיק מעמד מרוב התפעלות והתרגשות!

אם יבוא לפנינו אחד, יקח גליון נייר פשוט ויכין מטוס בעל שש כנפיים, ימשוך בזנב והמטוס וכל הכנפיים יזוזו... כולנו נתפעל ללא גבול - פלא שכזה! ואם כן, מדוע יוצא אדם לרחוב, רואה נמלה בת שש רגלים, ולא עשויה מנייר - אלא בעל־חיים עם מוח לב ועינים - עולם שלם! הלא כל הספריות שבעולם לא יוכלו להכיל את גודל הפלא שבבעל חיים זעיר זה!

מדוע אין אנו מתפעלים? מפני שבפעם הראשונה שראינו נמלה היינו בני שנתיים - ובאותה תפיסה של גיל שנתיים אנו מתהלכים עד עצם היום הזה!

וכך היא תפיסתנו בכל חלקי החיים.

העבודה המוטלת על האדם היא, להתבונן בכל דבר פעם נוספת כאילו מעולם לא ראהו. כך יזכה לרדת לעומק הטמון בו ולהתפעל מהחכמה האלוקית המתגלה בכל פרט ופרט ממנו.

ביקור בעקבות המלחמה הבאה: ראיון עם מומחה לסייבר

מאת: דניאל רוזנברג

בשנת 2024 הוקמה ועדת חקירה ראשונה לבחון כיצד הגנו מערכות הבנקים בישראל על לקוחותיהן בעת מלחמת "חרבות ברזל". הוועדה, בראשות השופטת בדימוס רות אלמוג, הגישה דוח מקיף שבו נקבעו ליקויים חמורים בתגובת הבנקים לאיומי סייבר. הדוח המליץ על הקמת גוף רגולטורי חדש שיפקח על אבטחת המידע בבנקים. אבי כהן, מנכ"ל הרשות לאבטחת מידע פיננסי, הגיב לדוח בהצהרה כי "הרשות כבר פועלת ליישום ההמלצות, ואנו מאמינים שהן יסייעו לנו לבנות מערך הגנה איתן יותר".

אבי כהן מונה לתפקיד לפני שנה בלבד, אחרי שקדם לו מנכ"ל ותיק שהתפטר בעקבות ביקורת ציבורית. כהן הגיע לתפקיד מרקע שונה מרוב המנכ"לים בענף הבנקאות. הוא לא עבד בבנק מעולם, אלא כיהן כמפקד יחידת סייבר בצבא ולאחר מכן הקים חברת אבטחת מידע קטנה שנרכשה לאחר מכן על ידי חברת ענק בינלאומית. הרקע הזה, לדבריו, הוא יתרון ולא חיסרון: "הבנקים לא צריכים לדעת איך לפרוץ לבנק, הם יודעים את זה היטב. הם צריכים לדעת איך לבנות מערך שלא ניתן לפרוץ אליו, ואת זה אני יודע לעשות".

הדוח עצמו מונה כ־300 עמודים ומכיל 47 המלצות, חלקן מפורטות מאוד וחלקן כלליות. אחת ההמלצות המרכזיות עוסקת בהפרדת רשתות בין מערכות הליבה לבין רשתות הלקוחות, צעד שרבים בענף מתנגדים לו בטענה שהוא יקר ומסרבל את חוויית הלקוח. כהן מגיב לטענה זו בחדות: "כל בנק יכול לבחור כמה כסף הוא רוצה להשקיע בבטיחות הלקוחות שלו. אבל לא יכול לבחור שלא להשקיע בכלל, כי אז הוא לא בנק אחראי – הוא מסוכן לציבור כולו".

המשך בעמוד 14

מבצע "אור ירוק" – כך הוכנסו הנשים לבית הכנסת

מאת: אביגיל שרון

ירושלים, 14 ביולי 2025 – בבוקר יום שישי האחרון, בשעה 7:30 בדיוק, נכנסו לבית הכנסת "אור ירוק" בשכונת גבעת המור כ־40 נשים, רובן מבוגרות, לראשונה מאז שנים רבות. הן הגיעו בקבוצות קטנות, לבושות בגדים צנועים, נשאו סידורים בידיהן ונעמדו בעורף האולם, מאחורי מחיצה נמוכה שהוקמה לכבוד האירוע. המבצע, שכונה בפי המארגנים "אור ירוק", נמשך כשעה ולא הלווה בהפרעות כלשהן. אף אחד לא צעק, אף אחד לא יצא בגלל הכעס – לפחות לא בגלוי.

מאחורי המבצע עומדת רבנית רחל אלישיב, מנהלת בית המדרש לנשים "מעין" בירושלים, ואשה בשם מיכל דרור, עורכת דין בתחום הדתי. לפי דברי דרור, הרעיון בשל לפני כחודשיים, כאשר נשים רבות פנו אליה בתלונות על כך שאינן יודעות מתי מותר להן לבוא לבית הכנסת ומה בדיוק מצפים מהן. "לא היה אף גוף שאמר לנשים – בואו, אתן רשאיות", אמרה דרור בראיון לעיתון. "לכן החלטנו לעשות את הדבר הפשוט ביותר: לפרסם לוח זמנים ברור, לשים מחיצה נאה ולהראות שאנחנו מכבדות את המקום ואת המנהגים שלו".

הרב יעקב מלכה, רב בית הכנסת, נדרש לאישור הרעיון מול ועד בית הכנסת. לדברי גורמים בוועד, הדיון נמשך כשעה וכלל הצבעה סודית. 9 חברי ועד הצביעו נגד, 3 נמנעו, ו־8 תמכו. מלכה עצמו הודיע לאחר ההצבעה כי "אם הקב"ה רוצה שנשים יבואו לבית הכנסת – מי אנחנו שנגיד לא?". הוא הוסיף כי לא ייערך שום שינוי בסדר התפילה עצמו, וכי המחיצה תוסר מיד לאחר הסיום.

מבחינה מעשית, המבצע דרש תיאום מדויק בין המארגנים לבין הגבאים. כל אישה שהגיעה נדרשה לומר את שמה לגבאי, שרשם אותו ברשימה ונתן לה תג נייר. לדברי אחד הגבאים, רוב הנשים לא ביקשו תג כלל, אלא רק חייכו ונכנסו. "ראיתי אישה בת 70 שבכתה כי לא הייתה כאן מאז שהיא נישאה", סיפר הגבאי. "לא שאלתי אותה מדוע, כי לא זה העניין שלי". לדברי הגבאים, מספר הנשים הגיע ל־40 בערך, ולא היה צורך בהגבלה כלשי.

א עַל יְדֵי מַלְאָךְ

התמיהה מפורסמת: היאך אומרים אנו "ויוציאנו ה' ממצרים - לא ע"י מלאך, לא ע"י שרף, ולא ע"י שליח" - בעוד שהמשך הפסוק הוא: "ביד חזקה ובזרוע טויה וגו'" - וזה נדרש על כל המכות, וחלק מהמכות נעשו ע"י שליחים - ע"י אשה ואהרן?

ועוד קשה, שבעל ההגדה מביא ראיה לכך שלא היה ע"י שליח, מהפסוק שבמכת בכורות: "ועברתי בארץ מצרים וגו', אני - ולא מלאך, והכתי כל בכור וגו', אני - ולא שרף". ולכאורה פתח בכך - וסיים בחביה, שהתחיל לפרש ש"ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה" - היינו ה' בעצמו ולא ע"י שליח, ובזה הלא כלולות כל המכות - ואילו את הראיה הוא מביא מהפסוק שמדבר על מכת בכורות בדוקא!!

אלא נראה, שבמכת בכורות היה שינוי וחידוש על פני המכות הקודמות, שבמכה זו רצה ה' שיגיע הקץ, ולפיכך הסיר מפרעה את כבדות הלב - כדי שישלח ויוציא את בנ"י בפועל!!

אילו הקב"ה היה מוריד מפרעה את קושי הלב במכת חושך - הרי שכבר אז היה פרעה מוציא את בנ"י!!

ויש להביא ראיה לזה, שהסיבה שהוציא פרעה את בנ"י במכת בכורות היתה מפני שהסיר ה' את כבדות הלב ממנו, דהנה לאחר שיצאו בני ישראל ממצרים נאמר: "ויהפך לבב פרעה" (שמות יד, ה), כלומר: שלאחר מכת בכורות סר ממנו חיזוק הלב - ועתה נהפך לבבו ושב ונתחזק ליבו.

וכן כתוב: "וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם" (שם ד), הרי דהיה ה' צריך לחזק מחדש את לבו של פרעה על מנת שיוכל להינקם מהמצריים.

הרי לנו שאף אחר שראו והרגישו את מכת בכורות, ונכנעו ושלחו את ישראל - מ"מ אחר שחיזק ה' את לב פרעה חזר לרדוף אחריהם!! כי מכת בכורות כשלעצמה לא הועילה כנגד הקשיות שהקשה ה' את לב פרעה, אלא שה' הסיר מפרעה במכת בכורות את חוזק הלב - ולפיכך שילח את ישראל!!

ומפני זה כששב חוזק הלב - לא נודע כי באו אל קירבם של מצרים כל המכות, הם יצאו לרדוף אחרי בנ"י, ולא זו בלבד - אלא שאף כשראו את הים נפער לפניהם - נכנסו לתוכו...

והרי הם ממש כמו חסר דעת שרואה את לוע הארי פתוח למולו - ומכניס את ראשו לתוכו... כך נכנסו המצרים לים שלפניהם, נכנסו - וטבעו בו...

כי ה' ניהג את לבב פרעה וכל מצרים כזכוכית ביד הזגג, ברצותו מניח את כובד הלב - וברצותו מסירו...

נמצא, שהרי זה ממש כמו שאם תשים על האש זמן רב סיר מהודק היטב (הנקרא סיר לחץ) ולפתע תסיר הפקק - הכל יעוף בין רגע, כך נהג ה' עם פרעה...

ה' הכביד את לבו ולא הניח לו להכנע בכל המכות, וע"כ כאשר הסיר את כובד לבבו במכת בכורות - היה זה כמסיר מכסה הסיר, שלא רק את מכת בכורות הרגישו פרעה ועבדיו - אלא שאז הרגישו לפתע את כל המכות יחד... פתאום צפו ועלו כל מכאוביהם ממעמקי לבם...

כעת הרגישו המצרים כאילו הוכו בבת אחת בדם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חושך, ובכורות... וממילא הצעקה שהיתה שם אף היא לא היתה צעקת מכת בכורות בלבד - אלא צעקת דם, וצפרדע וכו' - כל עשרת המכות כאחד!!

ומעתה הכל עולה יפה כפתור ופרח. שבאמת המכות נעשו ע"י שליח - אך בשעתם לא גרמו את היציאה, ומתי הועילו והחישו את היציאה עצמה? - רק במכת בכורות, שאז שבו כל המכות ועלו על לבם של המצרים למפרע!!

וממילא מכיון שאת מכת בכורות עשה ה' לבדו בלא שליח, כפי שמוכח בפסוק שבמכת בכורות, נמצא שסוף דבר היה ש"ויוציאנו ה'" - הוא בעצמו ולא ע"י שליח, "ביד חזקה" - ע"י כל המכות כולן למפרע!! והרי זה כביכול כאילו נטלן הקב"ה לכל המכות בעצמו - ותכה בהם שוב את פרעה - הוא ולא שליח!!

ויוציאנו ה' ממצרים

בהגדה של פסח אנו אומרים "ויוציאנו ה' ממצרים לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו". הנה אם השמחה של יציאת מצרים היתה רק בגלל עצם השחרור מעבדות (גשמית) לחירות, מאי נפקא מינה על ידי מי נשתחררנו. אמנם העיקר ביציאת מצרים היה שנהפכנו למין אחר, הובדלנו מן

הנכרים להיות סוג אחר של אומה, והמרחק הוא כיתרון האור מן החושך.

כתיב בפרשת ואתחנן "או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו' אשר עשה לכם ה' אלקיכם במצרים לעיניך". ודרשו חז"ל "לקחת לו גוי מקרב גוי", מקרב היינו כרועה שהושיט ידו למעי בהמה.

והיינו שאין זה רק שחרור כי אם לידה חדשה, עלינו למדרגה גבוהה להתקדש יותר

מן המלאכים, ולכן היה זה מוכרח להיות רק על ידי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו.וזה הוא הטעם שאמרו חז"ל (במשנה בפסחים קטז: ובהגדה של פסח) "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" מכיון שיציאת מצרים אינה סתם שחרור מעבדות אלא לידה חדשה להיות סוג אחר מכל האומות.

מכת"י מרן חזקי"ל נמסר ע"י נכדו הרב אהרן טולדנו שליט"א

ובאותות זה המטה

יש להבין כונת בעל ההגדה באומרו ובאותות זה המטה, הלא המטה היה רק אמצעי שבו נעשה האותות, אבל העיקר הוא האותות ולא המטה, ולמה תולה לומר והאותות זה המטה, דמשמע שהעיקר הוא המטה. עוד יש להבין כונת הפסוק שמביא ראת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות, דמשמע ג"כ שהמטה היה רק אמצעי לעשיית האותות, ויותר מזה צ"ב הלא פסוק זה קאי על הג' אותות שנשלח משה רבינו ע"ה לעשות, והם א' שנהפך המטה לנחש, ב' שנהפך ידו לצרעת, ג' שנהפך המים לדם, ומכל אלו לא נעשה רק אחד ע"י אמצעות המטה, א"כ למה נאמר האותות לשון רבים, הלא רק אות א' נעשה במטה.

ולהבין זה, נקדים מה שכתב השפת אמת (לקוטים פר' שמות) בביאור הענין, דכתיב (שמות ד, ח) ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון, ויש לרייק מהו הכונה לקול האות, וכי יש קול לאות, ולמה לא כתיב והאמינו לאות האחרון, אך אין האמונה ע"י עשיית המופתים, רק השי"ת נותן הכח באות ומופת שעל ידה יתגלה האמונה בבני ישראל, אבל התגלות האמונה הוא לא ע"י האות רק ע"י הכח הטמונה בפנימיות האות שנתן בו השי"ת שיטע אמונה בלבות בני ישראל, וזה כונת הפסוק לקול האות, כידוע שקול הוא פנימיות הדיבור, ודיבור הוא התגלות הקול ע"י חיתוך הקול לאותיות, והיינו שהאותות יביאו לבני ישראל שישמעו לקול הטמון בפנימיות, ויבואו לידי אמונה.

ובזה מבאר השפת אמת שזה עצמו הוא ענין המטה שנתן לו השי"ת, שמטה הכונה מלשון נטיה - הטיית הלב, והוא הכח להטות לבות בני ישראל לאמונתו יתברך, ובכח זה יעשה האותות, כי האותות אינם העיקר, רק הכח הטמון בהם וכנ"ל, וזה שאמר לו הקב"ה ואת המטה הזה תקח בידך - היינו הכח להטות לבות בני ישראל ולנטוע האמונה בלבות בני, ובזה יעשה האותות, שבתוך האותות יהיה כח ההטיה.

ובזה מובן שפיר דרשת בעל ההגדה ובאותות זה המטה, משום שעיקר האותות אינם האות, כי זה בלחוד אין בכח להביא אמונה בלבות בני ישראל, אלא העיקר הוא המטה, כח ההטיה שיש בתוך האותות, ושבהם נעשה האותות.

Rav Schach, 1321 (17)

☐ מִנַּיִן שֶׁכָּל מַכָּה וּמַכָּה... הָיְתָה שֶׁל אַרְבַּע מַכּוֹת — *How does one derive hat every plague... was equal to four plagues?*

What does Rabbi Eliezer mean when he says that each plague was in act "equal to four plagues"? Furthermore, what is the significance of this fact? Why does it matter how many subplagues each plague actually consisted of?

In order to answer these questions, let us consider a statement made by the Midrash on the verse, "Moshe hid his face (from the burning bush), for he was afraid to look at God" (*Shemos* 3:6). The Midrash (*Rabbah, Tanchuma*) comments:

> As a reward for three things Moshe merited three things. In reward for *Moshe hid his face* he merited that God spoke to him "face to face" (ibid., 33:11); in reward for *he was afraid*, he merited "they were afraid [overawed] to approach him" (ibid., 34:30); in reward for *[he was afraid] to look at God* he merited "he looks at the image of Hashem" (*Numbers* 12:8).

Now, to us it would seem that Moshe performed one single virtuous act in this verse: He turned away so as not to look at the Divine vision that stood before him. But the Midrash informs us that in fact this act contained within it several aspects, and Moshe earned reward for each of those aspects separately. So exact is the principle that God recompenses man "measure for measure" that each and every detail of a good deed is rewarded in kind — and so, too, in regard to punishments for sins.

The same principle can be applied to the ten plagues. Let us take the plague of Blood, for instance. All the water in Egypt turned to blood, the fish died, the river stank, there was no water for seven days, etc. There were several aspects to this one plague (and similarly for all the other plagues). We must analyze each of these facets of the plague and ask ourselves how it fits in to the scheme of "measure for measure." Why were the Egyptians punished in their water sources? Why did the water turn specifically to blood and not to some other undrinkable substance? Why did the fish die and cause a stench? Why did the plague last for precisely seven days?, etc.

It is this lesson that Rabbi Eliezer teaches us here. When contemplating the punishments visited upon the Egyptians we must take care to divide them into their constituent parts and examine all the details in order to appreciate the full extent of the Divine retribution meted out to them.

But the lesson goes deeper than that as well, for the principle of "measure for measure" applies every day of our lives, in every situa-

Rav Schach, 1321 (18)

☐ אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת — *These are the ten plagues.*

One of Rav Shach's grandsons asked at the Seder one year, "Why did God have to administer ten plagues to the Egyptians?"

Analyzing and honing the question, as was his customary procedure in dealing with Torah inquiries, Rav Shach recapitulated the problem: "It's a good question. The same set of *Mishnayos* (*Avos*, Chapter 5) that speaks of the existence of ten plagues also mentions the fact that the world was created with ten Divine 'utterances.' In that case the Mishnah goes on to ask, 'Why was it necessary for God to create the world in ten utterances? Surely He could have created it in one utterance, etc.' So when it comes to the ten plagues, we should contemplate the same question, though the Mishnah itself does not: 'Why did God see fit to administer *ten* plagues? Surely he could have inflicted one plague and allowed it to continue long enough until the Egyptians were brought to their knees and were forced to release the Jews! Why, then, did He keep ending one plague and bringing another, and then another, ten times?'"

The participants at the Seder suggested this answer: The plagues were not merely designed to force Pharaoh to release the Israelites from enslavement. For that purpose God could simply have brought temporary deafness and blindness upon them, long enough for the Jews to escape! Rather, the goal of the ten plagues was to demonstrate the power of God and His ability to subdue all the forces of nature in order to have His will done on earth — as the Torah itself testifies (*Shemos* 9:15-16): "I could have sent My hand against you now and stricken you and your people with pestilence, and you would all have perished from the earth. However, because of this I have allowed you to survive: in order to show you My glory, and in order that people speak of My Name in all the land." Some commentators explain further that God wanted to demonstrate His complete mastery over the realms of water, land, air and the luminaries of the heavens.

"Nevertheless," Rav Shach demurred, "the question remains. God could still have brought about one large plague which simultaneously demonstrated all these powers. Why did He see fit to deliver ten distinct plagues in ten separate stages?"

The people attending the Seder were stumped.

"I'll tell you why," offered the Rosh Yeshivah. "The purpose of the plagues was to instill the awareness of God's awesome power within people's hearts, as you yourselves have noted. Now, it is human nature that no new idea can penetrate a person's heart except through a gradual, repetitive process. For instance, it is impossible to jump into a Yom Kippur without first experiencing in preparation the Ten Days of Repentance, including Rosh Hashanah. And it is even impossible to encounter Rosh Hashanah head on, without first going through a period of Elul and *Selichos*.

"Note that during *Selichos* we open the Ark once, for the *Shema Koleinu* prayer," Rav Shach continued. "During the Ten Days of Repentance we open it a second time for *Avinu Malkeinu*. On Yom Kippur it is opened further for *Kol Nidrei* and *Ne'ilah*. When Sukkos comes we do more than just open the Ark — we actually take out a *Sefer Torah* and circle around it as we recite the *Hoshanos*. On *Hoshana Rabbah*, more *Sifrei Torah* are removed from the Ark, and they are encircled seven times. The climax is reached on Simchas Torah, when all the *Sifrei Torah* are taken out, and we dance with them for hours at a time! At that point, our hearts are finally opened up to appreciate the beauty of the unity of God, Israel and the Torah in all its magnificence. See how lengthy and gradual is the process of the inculcation of a sentiment into the human heart!"

ETERNAL ESCAPE Let us now focus on the splitting of the sea itself. How exactly did it take place? Did it split open all at once or in stages, in one path or several? A further question we will discuss concerns the Torah's statement that "[God] removed the wheel of their chariots and they could drive them only with difficulty" (*Shemos* 14:25). What exactly happened to the wheels of the chariots, and how does this event relate to the rest of the story of the splitting of the sea?

Let us begin with *Tosafos* (*Erchin* 15a), who presents a rather surprising version of the events at the Red Sea. The Talmud relates that the Israelites were at first not convinced that they had been saved by this miracle. "Perhaps just as we have emerged from the sea on this side," they worried, "so too the Egyptians have emerged on the other side!" *Tosafos* asks, however: What would have been so bad if the Egyptians had indeed come out of the sea on the *other* side? The Israelites would still have been quite safe, with the entire breadth of the Red Sea separating them from their pursuers! *Tosafos* therefore concludes that the Jews did not walk across the dry seabed of the Red Sea; rather, they entered on one side, traveled into the sea a bit, and then, after walking in a semi-circular path, emerged further down the coast on the same side! The entire purpose of their entering the sea, then, was not to get to any particular destination, but solely to lure the Egyptians into the sea in pursuit, so that they could be drowned there. This is why the Israelites were concerned that just as they had emerged from the sea where they were located at that time, so the Egyptians were emerging – on the same side – further down the coast.

Another interesting aspect of the Israelites' traversing of the Red Sea is described by the *Mechilta*, which relates that when the sea split it made several different paths, and not just one wide path for all the Israelites. This assertion is based on *Tehillim* 136:13: "[Give thanks] to Him Who split the Red Sea into pieces (*plural*)." Just how many lanes were formed by the splitting sea we are not told by the *Mechilta*, but Pirkei d'Rabbi Eliezer supplies this detail for us – there were twelve separate paths made, one for each of the tribes of Israel. (The same fact is related by *Targum Yonasan*.)

Putting these two facts together, we might depict the splitting of the sea as follows:

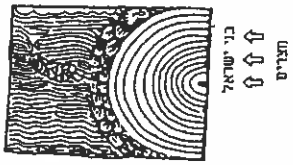

In the book *Arvei Nachal*, the author, based on this diagram, seeks to explain the significance of the removal of the wheels from the Egyptian chariots. If there are twelve concentric semicircular paths adjacent to each other, then it follows that each successive semicircle is longer than the one before it, with the outermost one being many times longer than the innermost one. If so, the Israelites who traversed this outermost path – and the Egyptians who pursued them – had to enter much further into the sea than those who traveled in the other paths, and so on for all twelve lanes. Thus, if everyone had proceeded at a regular pace, the Egyptians in the innermost lane would have completed their course and emerged on dry land before the Israelites in the outermost path had even traveled half of their route. How, then, could it be arranged that all the Egyptians could be in the seabed at the same time, after the last Israelite had set foot on the shore? This was accomplished through the removal of the wheels from the Egyptians chariots, thus impeding their riding ability. In this manner the Israelites were able to proceed normally, while the Egyptians were all detained – until the last Jew set foot ashore, at which point the waters returned and drowned the entire Egyptian army, whose chariots were mired in the muddy seabed.

The *Tur*, in his commentary on the Torah, notes in this connection that the verse states that God removed "the wheel (*singular*) of their chariots." If both wheels had been taken off, the chariot could still be pulled along somewhat by its horses, sliding on the dirt. With only one wheel as removed from each chariot, however, the carriage would tip over, becoming completely impossible to maneuver.

I would like to expand upon this idea a bit further, explaining more precisely the Tannaim's numerical analysis of the plagues visited upon the Egyptians. As the verse cited

observance of His commandments. Now, if we calculate all the numbers of plagues described in this passage, we find an interesting fact:

The Haggadah first mentions the ten plagues	10
Then it provides R. Yehudah's three-word mnemonic	3
R. Yosi Haglili speaks of ten plagues in Egypt and fifty on the sea	60
R. Eliezer refers to forty in Egypt and 200 at the sea	240
R. Akiva has fifty in Egypt and 250 at the sea	300

The total of all these plagues is 613, the exact number of commandments found in the Torah! By observing all of the 613 mitzvos, then, God guarantees that we will be protected from the 613 various forms of punishments inflicted upon the Egyptians.

לְלוּיֵהּ הַלְּלוּ

יש לתמוה על דין קריאת ההלל שבליל הסדר, הרי בפורים הטעם שאיננו מרים הלל, הוא משום ש"קריאתה זו הלילה" (מגילה טו), כלומר: סיפור הנס במגילה הוא עצמו ההלל, ואילו בליל הסדר אין אנו מסתפקים בסיפור ההגדה כדי שיהיה בו משום "קריאתה זו הלילה" - אלא אנו מוסיפים ואומרים מלבד ההגדה גם הלל?

אכן התשובה היא פשוטה. שכן בפורים אנו מספרים את מה שהיה פעם, שאדם מספר את סיפור הנס שהיה - יש בסיפור גם צורה של שבח והלל.

לעומת זאת בליל הסדר אין אנו מספרים סיפורי ניסים כלל וכלל, רק אנו מים וחוזרים אל כל הצער והיגון ואל כל שמחת הגאולה ע"י קריאת ההגדה כנ"ל.

קריאת ההגדה איננה נושאת אופי של סיפור נס, רק צורה של התעוררות הרגשים וחוויתם באופן מעשי ומתחדש בכל שנה, וא"כ אין כאן "סיפור" יצי"מ ידא - אלא הרגשת יצי"מ עצמה!!

ולפיכך רק לאחר שיוצאים מהשיעבוד - לאחר ההגדה - אז מתחדשת החובה הלל ולהודות על מה שעברנו, וזאת אנו מקיימים בקריאת ההלל!!

כוס שְׁלִישִׁית

שנינו במסכת פסחים: "בין הכוסות הללו - אם רצה לשתות שותה, אבל בין שלישי לרביעי לא ישתה" (פסחים פ"י מ"ז).

ובמה נשתנו כוס שלישית ורביעית שאסור להפסיק ביניהן? אמרו בירושלמי, שיין שקודם המזון ובתוך המזון - אין בו חשש שיכרות, אבל כוס שלישית שבאה לאחר המזון - עלולה לשכר, ולכן לא ישתה בין כוס שלישית לכוס רביעית.

אמנם נראה, כי נרמז כאן דבר נפלא.

אמרו חז"ל: "ד' לשונות של גאולה כנגד ד' גזירות שגזר עליהן פרעה הרשע, וכנגדן תקנו חכמים ד' כוסות בליל הפסח, לקיים מה שנאמר: כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא" (שמות רבה ו, ה).

והנה שתי הלשונות הראשונות שנאמרו, "והוצאתי" "והצלתי", משמעותן פדיה, מהסבל ומעבודת הפרך, אך אף לאחר שנתקיים בם "והוצאתי" ו"והצלתי" - עדיין נמצאו בני ישראל בתוך מצרים. הלשון השלישית - "וגאלתי" - מורה על גאולתנו ממצרים ויציאתנו לחירות, כלשון הפסוק: "וגאלתי אתכם בזרוע נטויה". אך עדיין צריכים אנו לבאר מהי משמעותה של הלשון הרביעית של גאולה, "ולקחתי", שהרי מלשון המדרש שנקט: "ד' לשונות של גאולה" - משמע שהיתה גאולה בכל אחת מהן, ולכאורה מה חסר עוד אחר שנפדו מעבודת הפרך, ויצאו ממצרים לחירות?

אכן, את הפסוק: "ולקחתי אתכם לי לעם", פי' הספורנו: "במעמד הר סיני", כלומר בקבלת התורה, שאז - ורק אז - היתה גאולתנו אמיתית, משא"כ לפני קבלת התורה שאז עדיין היה עיקר חסר מן הספר. וללמדנו שאין די בגאולה, מדינה, צבא וכו' וכו' - כי בלי תורה עדיין אין כאן כלום!

ולפיכך שתי הלשונות האחרונות, שהן "וגאלתי - ולקחתי", הינן כחטיבה אחת של שני חלקים בגאולה, אשר אחד ללא השני אינו בר קיימא.

ומעתה נראה שרמזו לנו חז"ל בדין שתיית הכוסות, שאותו ענין שאמרו לגבי הכוסות - כך גם שייך ממילא לגבי הד' לשונות שכנגדן נתקנו ד' הכוסות. שבין הלשון הראשון והשני, וכן בין השני והשלישי - שייך להפריד ולהפסיק ביניהם, אבל בין לשון שלישי לרביעי, בין ה"גאלתי" ל"לקחתי" - לא שייך להפריד, לפי שאין "וגאלתי" בלי ה"ולקחתי"!

וכלומר: בשלב של "והוצאתי" "והצלתי", גם אם ישתה האדם כביכול ויתבשם מהגאולה, אין חשש שישתכר, שיאבד את המטרה ויטעה לחשוב שכבר באה הגאולה, מפני שעדיין נמצא הוא בתוך הגלות, עדיין הוא לא יצא ממצרים.

אך בין שלישית לרביעית, בין "וגאלתי" ל"ולקחתי" - היינו בין יצי"מ לבין קבלת התורה - שם אפשר להשתכר ולחשוב שהגענו אל התכלית בעצם היציאה מהגלות, שכבר אפשר להקים מדינה, וצבא, ולשכוח שהעיקר הוא קבלת התורה! [ולכן לא פלא שהיום כשקמה לה מדינה בלי תורה היו רבים וטובים שנגררו, וזאת מכיון שנהיו שכורי גאולה...], ולכן בין שלישית לרביעית לא ישתה.

64. שפוך חמתך אל הגויים אשר לא ידעוך. כאן שאלו, מדוע ראו לנכון בסיום לילה זה, לומר פיסקא זו.

יש שכתבו שהוא משום שהיו שונאי ישראל רגילים לבוא בעלילות דם על ישראל בפסח, לכן מבקשים אנו שהקב"ה יענישם על היותם מרעים לישראל. אמנם כבר בסידור רב עמרם גאון נמצא שצריך לומר שפוך חמתך אל הגויים, והוא היה קודם לגזירות עלילות הדם.

ונראה בזה עוד, שהנה, בסיומו של לילה זה, לאחר שזכינו "לסדר" אותו, ולעשות הסבר כהלכה, יכול להתעורר ח"ו קינטרוג על כך שאמנם "סידרנו" את "הפסח", אך לא "עשינו" קרבן פסח. שהרי לא הקרבנו קרבן פסח כהלכתו (וכמו שביקשנו: כאשר זכינו "לסדר" אותו, כן נזכה "לעשותו").

ולכן, אומרים ומבקשים אנו מהקב"ה, שפוך חמתך אל הגויים, לאמור, לא עלינו לבוא בטרוניה על שלא הקרבנו קרבן פסח, אלא על הגויים צריך לשפוך כעס זה, כי אנו מצידנו רצונו לעשות חובותינו בבית בחירתך, ומי מעכב, "הגויים אשר לא ידעוך"... כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו", שהחריבו את בית הבחירה. וכמו שאומרים אנו בתפילת מוסף, ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך מפני היד שנשתלחה במקדשך. ואם כן, החימה שיש להקב"ה על ביטול קרבן פסח - על הגויים תבוא, כי הם המונעים אותנו מלהקריב הפסח.

הנה בהתבוננות בצורת מלחמתם של המצרים בבני ישראל בעומדם על ים סוף - יש להתעורר לשאלה קשה.

הרי יודעים כולנו שבנ"י לא חצו את הים מרוח זו לשכנגדה, אלא עשו סיבוב בתוך הים כך שמאותו רוח שבה נכנסו - אליה יצאו, רק במרחק מה. נמצא, שהים נקרע לפניהם בצורה עגולה ולא בצורה ישרה. ומעתה צריך להתבונן: מה חשבו המצרים לפני שנכנסו אל הים? האם ידעו שבנ"י רק מתעגלים בתוך הים - או שמא סברו שהיגם חוצים את הים מצד לצד?

נראים הדברים, שהמצרים ידעו את צורת הליכתם של בנ"י. שהרי "המים להם חומה מימינם ומשמאלם" - ואמרו חז"ל שהגלים לא נעצרו מלכת רק שינו את דרכם, ובמקום להתגלגל קדימה - התנפצו ועלו למעלה, וכך עלו ועלו עד גובה של כמה מילין, וא"כ כולם יכולים היו להבחין שנוצרה חומה עגולה שמתחילה כאן ומסתיימת בהמשך באותו צד!! ונמצא אפוא, שהיה ניתן להתקדם ביבשה ולהיכנס אל הים הקרוע מהצד השני ג"כ!!

וא"כ יש לתמוה: מי שוטה הוא להיכנס ברדיפה אחרי בנ"י באותה דרך בה הם הולכים? הרי מיד כשרואים מה שאירע - היה עליהם להתחלק לשתי פלוגות, האחת - תשאר לשמור על פתח זה, והשניה - תחיש צעדיה לעבר הפתח השני, וכך יסגרו המה על בנ"י משני צידיהם?

אלא, שכשנעיין בפסוקים נגלה לכאורה דבר-פלא. כתוב: "ואני הנני מחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו" (שמות יד, יז), ולכאורה פסוק זה הינו כפול ומיותר, שכן לעיל (יד, ד) כבר קיבל משה בנבואה מפי ה' שאמר לו: "וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל חילו", וא"כ משה רבינו כבר יודע כי יהיה חיזוק הלב שיגרום למות פרעה וכל עמו, ומדוע חזר ה' על הנבואה שוב?

אכן אם נדקדק בלשון הפסוקים, נמצא הערות נוספות שיפתרו לנו את השאלה, וילמדונו חידוש בפסוק ומוסר השכל גדול.

ראשית יש לדקדק מדוע לעיל נאמר: "וחזקתי את לב פרעה" - ואילו כאן: "ואני הנני מחזק את לב מצרים"? ולכאורה משמע, שבתחילה הדגש על פרעה - המלך - ולבסוף כבר על כל העם בשוה, ומה ההבדל?

עוד יש לדקדק, שכאן בנבואה שנאמרה למשה כתוב לשון: "ויבאו אחריהם", ואילו בהמשך, כשמסופר על קיומה של הנבואה, שם יש תוספת לשון והכפלה (יד. כג): "וירדפו מצרים - ויבאו אחריהם", ומה טעם השינוי? ומלבד זאת בעצם הפסוק שם צריך להבין לשם מה הכפילות.

אמנם מתוך דקדוקים אלו ניישב את כל השאלות אחת בשניה - כפתור ופרח.

ונקדים ונאמר, שתנה אמרו חז"ל שפרעה הרבה לשכנע את עמו לצאת לקרב על בנ"י, וכמו שמובא ברש"י לעיל (פסוק ו) שלקחם בדברים, ולכאורה קשה: הרי חיזק ה' את לבם, ומדוע הוצרכו לשכנוע? אלא שאכן לא נאמר חיזוק הלב בתחילה אלא על פרעה לבד, וזוהי היתה הנבואה הראשונה של "וחיזקתי את לב פרעה ורדף אחריהם", ואילו עם מצרים הלך לקרב ללא כל חיזוק הלב, ולכן היו צריכים לשכנוע.

אך כעת, בעומדם לפני הים, באה נבואה נוספת העוסקת בכל מצרים, ובה נאמר שיחזק ה' את לב מצרים "ויבואו אחריהם".

אכן, גם כעת, בעמדם לפני הים - לא הוצרכו המצרים לחיזוק הלב בכדי להמשיך ולרדוף אחרי בנ"י. את זה הם עדיין עשו מדעתם ומרצונם. חיזוק הלב נצרך ל"ויבואו אחריהם" דוקא! שבראותם את בנ"י נכנסים מצד זה - יחזק לבם ללכת אחריהם, להראות שאינם נרתעים מקריעת הים!! חיזוק הלב גרם שנחשק לבם ללכת אחרי בנ"י ולצעוד בעקבותיהם דוקא...!

בכך נטרפה דעתם מלחשב את צעדיהם בתבונה, שאילו כלכלו את מעשיהם בדעת לא היו צריכים להסתכן בכניסה לתוך ים נגד חוקי הטבע, אלא היו חוסמים את שתי היציאות ולוכדים את בנ"י בתוך הים, דבר שהיה מגביר את סיכוייהם לנצחם, ומפחית את סיכונם למות!!

והוא הטעם לתוספת הלשון "וירדפו מצרים" שנאמרה בסיפור המעשה ולא נאמרה בנבואתו של משה, כי הנבואה לא עסקה אלא בחיזוק ליבם של מצרים, ולרדיפה לא נצרך היה חיזוק הלב, שכן את הרדיפה עשו מעצמם בלא חיזוק הלב!! בנבואה לא הוזכר אלא "ויבואו אחריהם" - אשר לזה נצרך היה חיזוק הלב!! הפלא